

กระบวนการยุติธรรมทางเลือกสำหรับผู้ติดยาเสพติด

อำนาจ ขุมทอง¹ และไกรวุฒิ วัฒนสิน²

วันได้รับบทความ: 17 เมษายน 2566 วันแก้ไข: 21 พฤษภาคม 2566 วันยอมรับเผยแพร่: 29 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

ปัญหาผู้ติดยาเสพติด เป็นปัญหาที่ใหญ่และมีผลกระทบโดยกว้างทั้งต่อประเทศ สังคม และความสงบเรียบร้อยของประชาชน เป็นปัญหาที่บ่อนทำลายคนในสังคมและครอบครัวมายาวนาน ซึ่งการจะมุ่งลงโทษผู้ติดยาเสพติดแต่อย่างเดียว ก็อาจส่งผลให้เพิ่มจำนวนนักโทษในเรือนจำ และสร้างภาระค่าใช้จ่ายให้รัฐในการคุมขังผู้กระทำผิดไว้ ซ้ำยังไม่สนับสนุนหรือเอื้ออำนวยต่อการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยหลักการดังกล่าวคือการมองว่าผู้ติดยาเสพติดคือผู้ป่วย ดังนั้นการดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูและการลงโทษเพื่อช่วยเหลือยับยั้ง จึงเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกอีกทางหนึ่ง ที่จะคืนคนดีสู่สังคม และให้โอกาสผู้ที่หลงผิดได้ปรับปรุงแก้ไขตนเอง ลดการตีตราในสังคมตามทฤษฎีตีตรา และยังคงลดจำนวนผู้ต้องขังภายในเรือนจำอีกด้วย โดยหน่วยงานที่ดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด คือกรมคุมประพฤติ ซึ่งดำเนินการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 หากผู้ติดยาเสพติดได้ฟื้นฟูจนครบตามโปรแกรมแล้วผลการฟื้นฟูเป็นที่น่าพอใจ ผู้นั้นจะได้รับการลบประวัติการกระทำผิดในทะเบียนประวัติอาชญากรรม ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ดีมีประโยชน์ต่อผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ป่วย ช่วยลดปัญหาที่จะเกิดในระยะยาว แต่การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดก็ยังมีปัญหาและยังคงต้องมีการพัฒนาแก้ไขวิธีการฟื้นฟูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งต้องมีมาตรการจัดการผู้ที่ไม่ยอมเข้ารับการฟื้นฟูเพื่อช่วยเหลือยับยั้งไม่ให้เกิดกลับมาเสพซ้ำอีก

คำสำคัญ: ยาเสพติด การแก้ไขฟื้นฟู การตีตรา กรมคุมประพฤติ

¹ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม (ผู้ประพันธ์บรรณกิจ)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

Alternative Justice for Drug Addicts

Amnat Kumtong¹ & Kraiwoot Wattanasin²

Received: April 17, 2023 Revised: May 21, 2023 Accepted: May 29, 2023

Abstract

Drug addiction problem remains a serious problem negatively affecting the country, society and public order. It undermines people in society and families for a long time. Focusing only on punishing those who addicted drugs may result in an increase in the number of prisoners in prison and increase expenses for the state to detain drug offenders. Moreover, it is against the principles of punishment to correct and rehabilitate the offenders. The principle is to view drug addicts as patients. Therefore, the appropriate implementation for drug addicts according to the theory of punishment for rehabilitation and deterrence is an alternative justice process. It aims to return good people to society and give those who have gone wrong an opportunity to correct themselves, to reducing stigma in society according to labeling theory and to reduce the number of inmates within the prisons. An agency responsible for rehabilitation of drug addicts is the Probation Department, which proceeds according to the Drug Addicts Rehabilitation Act B.E. 2545 (2002). Drug addicts who pass the program will have their criminal records deleted. This is a good practice that benefits the offenders, reducing problems that will occur in the long run. However, the rehabilitation of drug addicts still has some problems and the rehabilitation methods need to be developed to be more effective. There must also be measures to manage those who refuse to undergo rehabilitation to deter them from coming back to use drugs again.

Keywords: Narcotics, Rehabilitation, Labeling, Department of Probation

¹ Department of Probation, Ministry of Justice (Corresponding author)

² Assistant Professor, Faculty of Social Sciences, Royal Police Cadet Academy

บทนำ (Introduction)

ปัญหาการติดยาเสพติด เป็นปัญหาที่สำคัญเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอาชญากรรมหลากหลายรูปแบบเพิ่มมากขึ้นส่งผลกระทบต่อครอบครัวสังคมและประเทศไทยมายาวนานและเพิ่มทวีคูณในปัจจุบัน แม้ว่าภาครัฐจะได้ดำเนินมาตรการต่าง ๆ ในแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้การป้องกันและปราบปราม แต่ยังคงพบว่ามีจำนวนผู้ติดยาเสพติดขึ้นทุกปี และมีผลการดำเนินงานด้านการบำบัดรักษาเสพติด ในห้วงระยะ 9 เดือน (กรกฎาคม 2562 – มีนาคม 2563) โดยนำผู้เสพบำบัด 147,377 คน กลับไปบำบัดซ้ำ 9,142 คน คิดเป็นร้อยละ 6.20 ซึ่งเป็นอัตราที่เพิ่มสูงขึ้นจนทำให้ผู้คนในสังคม เกิดความกังวลและหวาดกลัวต่อภัยอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นได้จากน้ำมือผู้ติดยาเสพติด (มติชนออนไลน์, 2563)

แม้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยจะมีการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอยู่แล้ว แต่การใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกก็เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่ควรนำมาใช้ในการลงโทษหรือแก้ไขผู้กระทำผิดได้ โดยนำหลักอาชญาวิทยาเกี่ยวกับทฤษฎีการลงโทษทางอาชญาวิทยามาปรับใช้กับผู้กระทำผิดในคดีเหล่านั้นคือทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เป็นทฤษฎีที่มุ่งให้โอกาสผู้หลงผิดได้ปรับปรุงแก้ไขตัว ลดการเพิ่มจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ และยังมีชีวิตใหม่ให้ผู้หลงผิดไปอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามยังคงต้องพัฒนาและแก้ไขกระบวนการดำเนินการ เพื่อข่มขู่ยับยั้งไม่ให้ผู้เสพกลับมาก่อทำผิดซ้ำอีกหรือกระทำผิดในฐานความผิดที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้นอีก

ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แม้เป็นทางเลือกที่ดีที่แยกผู้กระทำผิดที่รุนแรงกับผู้กระทำผิดหลงผิดออกจากกัน แต่ก็มีข้อควรระวังในการเปิดโอกาสให้ผู้ติดยาเสพติดอาศัยช่องว่างนี้ในการแอบค้ายาเสพติดได้ และการฟื้นฟูนี้ควรต้องมีการลงโทษผู้ที่ไม่เข้ารับการฟื้นฟูให้ครบถ้วน โดยการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) หมายถึงการลงโทษเพื่อให้เข็ดหลาบและเกรงกลัวจนไม่กล้ากระทำผิดอีกต่อไป ซ้ำยังเป็นการเตือนมิให้บุคคลอื่นทำตามอย่างผู้กระทำผิด (อุทิศ สุภาพ, 2560)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกระบวนการยุติธรรมทางเลือกด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดพร้อมกับทฤษฎีการลงโทษทางอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องเพื่อหาวิธีการแก้ไขต่อผู้กระทำผิด และนำเสนอจุดเด่นจุดด้อยของกระบวนการดังกล่าว ทั้งยังเสนอแนะวิธีการพัฒนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นอีกมุมมองหนึ่งทางด้านการยุติธรรมทางอาญาไทย ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปรับปรุงแก้ไขให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และยังทำให้ผู้กระทำผิดไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก อีกทั้งยังยับยั้งผู้เสพรายใหม่ให้เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมายและการลงโทษของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ความหมายของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Definitions of Alternative Justice)

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก คือทางเลือกหนึ่งของความยุติธรรม เป็นที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวางในช่วงที่ผ่านมา โดยมีนิยามว่าหมายถึง ให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง แก่บุคคล การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ โดยใช้รูปแบบวิธีการที่แตกต่างจากระบบยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นระหว่างขั้นตอนการพิจารณาคดีในศาลหรือก่อนหน้านั้นก็ได้

กระบวนการดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการช่วยแก้ไขปัญหาระบาดของปัญหาเรื่องต้นทุนทั้งในแง่ค่าใช้จ่าย และเวลาในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมในการฟ้องร้องต่อศาล นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการให้ความสำคัญต่อคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ด้วยการเปลี่ยนจากการเผชิญหน้ามาเป็นการพูดคุยหารือ รวมถึงมุ่งฟื้นฟูตัวบุคคลทั้งฝ่ายผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย (V-Reformer, 2556)

ดังนั้น กระบวนการดังกล่าวจึงกลายเป็นทางเลือกของความยุติธรรมสำหรับผู้คนจำนวนมาก ความสำคัญของกระบวนการดังกล่าวเห็นได้จากการที่องค์การสหประชาชาติ ได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ ข้อที่ 6 (Charter VI of the United Nations Charter) เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการแก้ไขข้อพิพาทระหว่างประเทศ

กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก หมายถึงการที่เมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนขึ้น คู่กรณีคนใดคนหนึ่งจะนำประเด็นปัญหาไปฟ้องร้องต่อศาล ให้ช่วยทำหน้าที่ไต่สวนชี้ขาดข้อพิพาท เพื่อชดเชยผู้ถูกกระทำ หรือลงโทษผู้กระทำผิดให้สาสมกับสิ่งที่ได้ทำไป รูปแบบการขอให้รัฐ ‘ล้างแค้น’ (Retributive Justice) อย่างสมส่วนนี้ คือแนวทางการอำนวยความยุติธรรมดั้งเดิมของประชาชาติ ตามคติโบราณที่ว่า ‘ตาต่อตา ฟันต่อฟัน’ (an eye for and eye) (ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี, 2554)

แนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการลงโทษเป็นหลัก และเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้แก้ไขตัวและสามารถหาทางออกร่วมกันได้ อย่างไรก็ตามเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกส่งผลให้เกิดความยุติธรรม “หลายมาตรฐาน” จึงมีการจำกัดไว้ว่า แนวทางกระบวนการดังกล่าว จะต้องไม่ละเมิดหลักการและสาระสำคัญของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เช่นหากความผิดที่เกิดขึ้นเป็นความผิดร้ายแรงที่ทำร้ายความรู้สึก หรือสร้างความเสียหายต่อสังคมส่วนรวม ก็จำเป็นที่จะต้องได้รับการพิพากษาโดยศาลเป็นหลัก แม้จะสามารถนำเอาผลของการเจรจาต่อรองซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาลดหย่อนผ่อนโทษได้ตามสมควรก็ตามในปัจจุบันได้มีการพัฒนาแนวทาง และองค์ความรู้เฉพาะขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ที่ถูกกล่าวถึงอย่างมากได้แก่กระบวนการยุติธรรมชุมชน และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมชุมชน หมายถึง การเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น โดยแนวทางดังกล่าวสามารถใช้ได้ทั้งในและนอกศาล โดยมักนำมาปรับใช้กับความผิดไม่ร้ายแรง ตัวอย่างเช่นการเล่นการพนัน การขโมยของ โดยจะมีการตั้งตัวให้ผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือในหมู่บ้านมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระหว่างคู่กรณี และใช้การลงโทษทางสังคมแทนการลงโทษทางกฎหมาย เช่น การให้บำเพ็ญประโยชน์ ตัวอย่างง่ายๆ เช่นการให้ครูมาไกล่เกลี่ยกรณีนักเรียนตีกัน เป็นต้น

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) หมายถึง การอำนวยความยุติธรรมที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมเป็นเป้าหมายสุดท้าย ตัวอย่างเช่นการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferences) ในคดีเด็กและเยาวชน โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยเหยื่อ ผู้กระทำ และครอบครัวหรือ

บุคคลที่ความสำคัญต่อฝ่ายๆ ต่าง มาร่วมกันประชุมเพื่อหาทางออก และกำหนดแนวทางการฟื้นฟูความเสียหาย และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้อง (V-Reformer, 2556)

ยาเสพติดและอาการติดยาเสพติด

ยาเสพติด หมายถึง สารใดก็ตามที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือสารที่สังเคราะห์ขึ้น เมื่อนำเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะโดยวิธีรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยวิธีการใด ๆ แล้ว ทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดการเสพติด ในเรื่องของการเข้าสู่ร่างกายซ้ำๆ กันด้วยวิธีใดๆเป็นระยะเวลาติดต่อกันมานาน จึงทำให้บุคคลนั้นตกอยู่ใต้อำนาจหรือเป็นทาสของสิ่งนั้นทางด้านร่างกายและจิตใจ หากใช้สารนั้นเป็นประจำทุกวัน จะทำให้สุขภาพของผู้เสพเสื่อมโทรมลง

ลักษณะสำคัญของสารเสพติด จะทำให้เกิดอาการต่อผู้เสพดังนี้

1. เกิดอาการดี้อยา หรือต้านยา และเมื่อติดแล้วมีความต้องการใช้สารนั้นในปริมาณมากขึ้น
2. เกิดอาการขาดยา ถอนยา หรืออยากยา เมื่อใช้สารนั้นเท่าเดิม ลดลง หรือหยุดใช้
3. มีความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงตลอดเวลา
4. สุขภาพร่างกายทรุดโทรมลง เกิดโทษต่อตนเอง ครอบครัว ผู้อื่น ตลอดจนสังคมและ

ประเทศชาติ

การติดยาทางกาย เป็นการติดยาเสพติดที่ผู้เสพมีความต้องการเสพอย่างรุนแรง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อถึง เวลาอยากเสพแล้วไม่ได้เสพ จะเกิดอาการผิดปกติอย่างมาก ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเรียกว่า "อาการขาดยา" เช่น การติดฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน เมื่อขาดยา จะมีอาการ คลื่นไส้ อาเจียน หาว น้ำมูก น้ำตาไหล นอนไม่หลับ เจ็บปวดทั่วร่างกาย เป็นต้น

การติดยาทางใจ เป็นการติดยาเสพติดเพราะจิตใจเกิดความต้องการ หรือ เกิดการติดเป็นนิสัย หากไม่ได้เสพร่างกายก็จะไม่เกิดอาการผิดปกติ หรือ ทรุดทรายแต่อย่างใด จะมีบ้างก็เพียงเกิดอาการ หงุดหงิด หรือกระวนกระวายใจเท่านั้น

สาเหตุการติดยาเสพติด

1. จากการถูกชักชวน การถูกชักชวนนี้อาจจะเกิดจากเพื่อนสนิทที่กำลังติดยาอยู่และอยากจะให้เพื่อนลองบ้าง ปัญหานี้มักจะเกิดกับเด็กที่มีปัญหาทางครอบครัวขาดความอบอุ่น ใจแตก เอาเพื่อนเป็นที่พึ่ง นอกจากนี้ ผู้ที่อยู่ในแหล่งที่มีการซื้อขายยาเสพติด ก็อาจจะได้รับการจูงใจว่าสรรพคุณของยามี้อะไรดีต่าง ๆ เช่น อาจบอกว่า เมื่อเสพแล้วจะทำให้ปลอดโปร่ง เหมาะแก่การเรียนการทำงาน การชักจูงดังกล่าวอาจจะเกิดขึ้นในขณะที่ผู้ถูกชักจูง กำลังมีเมสสุราเที่ยวเตร่กันจึงทำให้เกิดการติดยาได้

2. จากการอยากทดลอง อยากรู้ อยากเห็น อยากจะรู้รสชาติ อยากสัมผัส โดยคิดว่าคงจะไม่ติดง่าย ๆ แต่เมื่อทดลองเสพเข้าไปแล้วมักจะติด เพราะยาเสพติดในปัจจุบัน เช่น เฮโรอีน จะติดง่ายมาก แม้เสพเพียงครั้งหรือสองครั้งก็จะติดแล้ว

3. จากการถูกหลอกลวง ยาเสพติดมีรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ผู้ถูกหลอกลวงไม่ทราบว่าสิ่งที่ตนได้กินเข้าไปนั้นเป็นยาเสพติดให้โทษร้ายแรง คิดว่าเป็นยาธรรมดาไม่มีพิษร้ายแรงอะไรตามที่ผู้หลอกลวงแนะนำ ผลสุดท้ายกลายเป็นผู้ติดยาเสพติดไป

4. เหตุทางกาย ความเจ็บป่วยทางกาย เช่น ต้องถูกผ่าตัดหรือเป็นโรคปวดศีรษะเป็นโรคหืดเป็นโรคประสาท ได้รับความทรมาณทางกายมากผู้ป่วยต้องการการบรรเทา พยายามช่วยตัวเอง มานานแต่ก็ไม่หาย จึงหันเข้าหา ยาเสพติดจนติดยาในที่สุด

5. จากความคึกคะนอง บุคคลประเภทนี้คิดว่าตัวเองเป็นคนเก่งอยากลอง ซึ่งรู้แก็งว่ายาเสพติดให้โทษเป็นสิ่งไม่ดีแต่ด้วยความที่คึกคะนองเป็นวัยรุ่นไม่เกรงกลัวอะไร ต้องการแสดงความเด่นดังอวดเพื่อนว่าข้านี้คือพระเอก ขาดความยั้งคิดจึงเสพยาเสพติดและติดยาในที่สุด

6. จากสิ่งแวดล้อม เช่น สถานที่อยู่อาศัยแออัด เป็นแหล่งสลัม หรือเป็นแหล่งที่มีการเสพยาและค้ายาเสพติด ภาวะทางเศรษฐกิจบีบคั้นจิตใจ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจผลักดันให้ ผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมดังกล่าว บางคนหันมาพึ่งยาเสพติดโดยคิดว่าจะช่วยให้ตนเองหลุดพ้นจากสภาพ ต่าง ๆ ที่คับข้องใจเหล่านั้นได้

กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหายาเสพติด (Alternative Justice Related to Drug Problem Solving)

ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดมีรูปแบบการแก้ไขปัญหายา 3 แนวคิดหลัก คือ 1) แนวคิดสังคมปลอดยาเสพติด (Zero Tolerance) มองว่ายาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมายจำเป็นต้องกวาดล้างให้หมดไปจากสังคม 2) แนวคิดการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติด (Decriminalization) มองว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในคดีที่ไม่ร้ายแรงไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแต่ยังต้องรับโทษตามมาตรการทางเลือกอื่น ๆ เช่น การลงโทษทางปกครอง ซึ่งไม่ใช่มาตรการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม 3) แนวคิดการทำให้ไม่ผิดกฎหมาย (Legalization) มองว่าการกระทำบางอย่างที่ เกี่ยวข้องกับยาเสพติดบางชนิดถือว่าถูกต้องตามกฎหมาย แต่อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ได้อนุญาตให้ซื้อกาแฟในร้านกาแฟ (Coffee shop) เพื่อเสิร์ฟส่วนตัวในปริมาณไม่เกิน 30 กรัม ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐกำหนดโดยถือว่าการกระทำนั้นไม่ผิดกฎหมาย และเมื่อพิจารณาวิธีการแก้ปัญหายาเสพติดที่เหมาะสมสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก จะพบว่า 1) การลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติดเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่เหมาะสม โดยการลดทอนหรือถอดถอนการกระทำที่ถือว่าผิดกฎหมายยาเสพติด โดยเฉพาะในกรณีของผู้เสพยาเสพติด ที่ได้ครอบครองยาเสพติดในปริมาณเล็กน้อยเพื่อใช้เสิร์ฟส่วนตัว ควรได้รับโทษทางอาญาน้อยลงหรือไม่ต้องรับโทษทางอาญาด้วยการใช้มาตรการทางเลือกเพื่อหันเหผู้เสพยาเสพติดออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุก (กรรข ชีระปัญญา, 2560) ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหานักโทษล้นคุกจากคดียาเสพติดที่มีอัตราโทษต่ำที่ประเทศไทยเผชิญในปัจจุบันได้เช่นเดียวกัน

แนวคิดและทฤษฎีการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (Concepts and Theories of Drug Addicts Rehabilitation)

ความหมายของการฟื้นฟูและการบำบัดผู้ติดยาเสพติด

เนื่องจากการใช้มาตรการทางกฎหมายที่มุ่งเน้นแต่การลงโทษแก่ผู้เสพหรือติดยาเสพติด ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของผู้เสพหรือติดยาเสพติดให้เลิกเสพหรือติดได้อย่างเด็ดขาด ดังนั้น จึงมีมาตรการทางกฎหมายที่เน้นการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดขึ้น เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและทราบถึงความหมายของการฟื้นฟูสมรรถภาพ การฟื้นฟูสมรรถภาพโดยทั่วไปมี 2 ความหมาย คือ

ความหมายอย่างกว้าง

1. การฟื้นฟูสมรรถภาพเกี่ยวกับการรักษาโรคทางการแพทย์โดยตรงเพียงอย่างเดียว ที่จะทำให้ผู้ป่วยฟื้นฟูหรือหายจากสภาพการเจ็บป่วยนั้น ๆ ภายหลังการรักษาทางยาแล้ว เช่น การกายภาพบำบัด การฝึกเดิน การออกกกำลังกาย การฝึกอวัยวะเทียม เป็นต้น

2. การฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อปรับสภาพหรือคงสภาพ เพื่อให้สามารถทำประโยชน์หรือคงเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวมมากที่สุด ในด้านกายภาพ จิตใจ สังคม งานอาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจเท่าที่ผู้ผู้นั้นสามารถเป็นได้ (สิงห์พิทักษ์ ละมุลมอญ, 2556)

การจะดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนั้น มีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมากมายหลากหลาย โดยผู้เขียนขอกล่าวถึงทฤษฎีทางอาชญาวิทยา ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีส่วนสำคัญในการดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ของกรมคุมประพฤติ นั่นคือทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation Theory) และทฤษฎีติดตรา/ประทับตรา (Labeling theory) ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation Theory)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูเป็นการศึกษาค้นคว้าโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่เรียกว่า ปฏิฐานนิยม (Positivist) โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงประจักษ์ ที่ได้จากการสังเกตหรือการทดลอง นักอาชญาวิทยา กลุ่มนี้ นำโดย ลอมโบรโซ (Lombroso) ที่เห็นว่าการศึกษารื่องอาชญากรรมและการกระทำผิด ควรใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาโดยมุ่งเน้นการศึกษาเป็นรายบุคคล รายกลุ่ม เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งอาชญากรรม และนำผลที่ได้มาใช้ในการแก้ไขการกระทำผิด รวมทั้งควรปรับปรุงวิธีการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดนั้นด้วย ลอมโบรโซ เห็นว่า อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในสังคมเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น พายุ ไฟป่า เป็นต้น โดยผู้ประกอบอาชญากรรม หากได้มีเจตนาที่จะกระทำผิดกฎหมายไม่ เพราะฉะนั้นเมื่อผู้ประกอบอาชญากรรมไม่ได้มีเจตนาประกอบอาชญากรรม ดังนั้นการลงโทษผู้ประกอบอาชญากรรมตามโทษที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงน่าจะเป็นการไม่ถูกต้องสำนักนี้มีแนวคิดพื้นฐานว่า ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ป่วยหรือสังคมที่ผู้กระทำผิดอยู่อาศัยเป็นสังคมที่ป่วย เพราะฉะนั้นการจะแก้ไขผู้กระทำความผิดให้เป็นคนดี มีขั้นตอนดังนี้ (1) ตรวจสอบหาสาเหตุของปัญหา (2) วิเคราะห์สาเหตุ และ (3) แก้ไขที่สาเหตุนั้น

สำหรับวิธีการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดตามทฤษฎีนี้ มุ่งเน้นที่การแก้ไขเป็นรายบุคคลมีองค์ประกอบที่ใช้ในการแก้ไขฟื้นฟู 4 ประการ คือ

1) ผู้รับการแก้ไขเป็นใครมีปัญหาอะไรเข้าใจปัญหาและร่วมมือในการแก้ไขปัญหาหรือไม่ ในที่นี้พนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้ตรวจสอบประวัติการกระทำผิดและสอบปากคำผู้กระทำผิดเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก ทั้งยังรวมถึงต้นเหตุและปัญหาต่างๆของผู้กระทำผิด แล้วรวบรวมข้อมูลเป็นรายงานเสนอต่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ให้พิจารณาแยกแยะว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดในระดับต่าง และแยกประเภทรูปแบบโปรแกรมการฟื้นฟูให้เหมาะสมกับผู้รับการฟื้นฟูแต่ละราย เพื่อให้การฟื้นฟูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ผู้แก้ไขหรือผู้ให้การบำบัดฟื้นฟู ต้องเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพมาก ในที่นี้ผู้แก้ไขหรือเจ้าหน้าที่ในดำเนินงานฟื้นฟู คือพนักงานคุมประพฤติ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

3) สถานที่แก้ไข เช่น ศูนย์บริการสาธารณสุข, โรงพยาบาล, คลินิกบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด, หรือค่ายที่รับการฟื้นฟูยาเสพติดแบบควบคุมตัวเช่น ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แต่แหล่งเอื้ออำนวยต่อการใช้วิธีการแก้ไขฟื้นฟูแบบต่างกันตามความเหมาะสม และ

4) วิธีการแก้ไข จะใช้วิธีการแก้ไขแบบรายคน หรือรายกลุ่ม เพื่อให้เหมาะสมกับผู้รับการแก้ไข และสถานที่แก้ไข เช่นการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีการฟื้นฟูอยู่ 2 รูปแบบ นั่นคือ

(1) แบบควบคุมตัว ที่แบ่งออกเป็นสองโปรแกรม คือแบบเข้มงวดและแบบไม่เข้มงวด ณ สถานที่ฟื้นฟูที่รองรับ มีระยะเวลาฟื้นฟู 120 – 180 วัน แล้วแต่กรณี และ

(2) แบบไม่ควบคุมตัว ที่แบ่งเป็นสองโปรแกรม คือโปรแกรมผู้ป่วยนอก ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข (คลินิกยาเสพติด) ใกล้ที่พัก และโปรแกรมคุมประพฤติ ที่สำนักงานคุมประพฤติ มีระยะเวลาฟื้นฟู 120 – 180 วัน ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีรายงานวิจัยใดที่พบว่า ควรใช้วิธีแก้ไขใดให้เหมาะสมกับผู้เสพประเภทใด

ทฤษฎีตีตรา/ประทับตรา (Labeling theory)

ทฤษฎีตีตรา/ประทับตรา(Labeling theory) เป็นทฤษฎีของ ฮาวาร์ด เบ็คเกอร์ (Howards Becker) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากการที่สังคมตีตราว่าพฤติกรรมนั้นเป็นสิ่งผิดหรือไม่ดี จนทำให้คนที่ถูกตีตรามีพฤติกรรมนั้นจริงหรือทำสิ่งนั้นต่อไปอีก ส่งผลให้คนเหล่านี้กลายเป็นคนนอกสังคมถูกกีดกันจากสังคมปกติทั่วไป (เสกสัณ เครือคำ, 2558)

โดยทฤษฎีนี้มีผลอย่างมากในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด เพราะการตีตราหรือตราหน้าว่าบุคคลเหล่านี้เป็นอาชญากรหรือเคยถูกจับกุมและคุมขังไว้ในเรือนจำ เป็นผู้ที่มึนลทิน ไม่ควรเข้าใกล้หรือส่งเสริม จนทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่ฟื้นวังวนเดิมและสิ่งแวดล้อมเดิม จนเป็นสาเหตุให้กลับไปกระทำผิดซ้ำได้อีก หรืออาจจะมีการกระทำผิดที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย แล้วจะมีแนวทางการฟื้นฟูอย่างไรดี

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

ด้านช่องว่างของกฎหมาย

1. ควรมีการรวบรวมกฎหมายหรือวิธีการดำเนินงานอย่างชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดการสับสนหรือสงสัยในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน
2. ควรยกเลิกฐานความผิดที่อาจดูร้ายแรงไป 2 ใน 4 ฐานความผิดที่ต้องเข้ารับการฟื้นฟูฯ นั่นคือ ฐานความผิดเสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และฐานความผิดเสพและจำหน่าย ซึ่งอาจเป็นช่องว่างให้ผู้จำหน่ายที่ไม่ใช่ผู้ป่วย อาศัยช่องว่างนี้ในการขยายฐานการค้าออกไป
3. กฎหมายควรให้อำนาจการดำเนินการบำบัดฟื้นฟูของเจ้าหน้าที่ให้มีการดำเนินการฟื้นฟูที่หลากหลายเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นและเพิ่มช่องทางให้เจ้าหน้าที่ใช้วิธีที่เหมาะสมที่สุดกับผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในแต่ละราย
4. สำหรับผู้ที่ไม่ยอมปฏิบัติตามแผนการฟื้นฟู หรือเข้ารับการฟื้นฟูไม่ครบถ้วนควรมีการติดตามตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินการตามขั้นตอน และศาลควรมีการลงโทษที่จริงจังและมีวัตถุประสงค์เพื่อข่มขู่ยับยั้งไม่ให้เกิดไปกระทำผิดอีกหรือไม่ให้ผู้เสพรายใหม่คิดจะกระทำผิดเพิ่มขึ้น

ด้านพนักงานเจ้าหน้าที่

1. พนักงานคุมประพฤติจะต้องมีความรู้ในบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้เป็นอย่างดี เห็นควรเสนอแนวทางในการดำเนินงานเพิ่มความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยจัดการฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้พนักงาน คุมประพฤติผู้ซึ่งปฏิบัติงานด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ปฏิบัติการได้อย่างถูกต้องตามระเบียบเงื่อนไข และข้อบังคับต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ตาม พระราชบัญญัตินี้
2. จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยรวบรวมเอกสาร ระเบียบ ข้อบังคับตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เป็นจุลสารของ กรมคุมประพฤติ เผยแพร่สำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ อันเป็นการสร้างความสะดวกต่อการใช้อ้างอิง เพื่อปฏิบัติงานต่อไป
3. หลักการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะต้องมีการกระทำอย่างกว้างขวาง ซึ่งการ ฟื้นฟูต้องดำเนินการตั้งแต่กระบวนการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟู ไปจนกระทั่งการติดตามรายงานผล ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน นอกจากจะต้องมีความรู้ในกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัตินี้เป็นอย่างดีแล้ว ยังจะต้องมีความชำนาญในกระบวนการด้วย กรมคุมประพฤติจึงควรจัดให้มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแก่ผู้ปฏิบัติงานโดยประสานความร่วมมือ
4. กรมคุมประพฤติควรทำการประชาสัมพันธ์บทบาทการแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ ผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นภารกิจหลักของกรมคุมประพฤติให้เป็นที่รู้จักของประชาสังคมอย่างกว้างขวาง อาทิ จัดทำโครงการ เผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชนในภารกิจการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้อย่างแพร่หลาย และเข้ามามีส่วนร่วมกับกรมคุมประพฤติ ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดมากยิ่งขึ้น

5. แม้จะมีการกำหนดให้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงใน การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่การดำเนินการฟื้นฟูต่างๆ ให้เกิดผลสำเร็จได้จะต้องมีการ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นด้วยเช่นกัน ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ จะต้องขอความร่วมมือ จากภาคเอกชนที่มีขีดความสามารถ และภาคประชาชนร่วมประสานสัมพันธ์เครือข่ายภาคี ดำเนินการตรวจพิสูจน์การเสพยาหรือติดยาเสพติด และการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเพื่อให้ เกิดความสำเร็จสูงสุดในการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

ด้านการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

1. ควรมีการติดตามจับกุมผู้กระทำผิดอย่างเข้มงวด เพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างจริงจัง
2. ควรมีการร่วมมือกันระหว่างองค์กรให้เกิดเสถียรภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อง่ายต่อการติดต่อประสานงานกันอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพโดยทั่วไป

ด้านการพัฒนานโยบายการติดตามดูแลช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

1. พัฒนานโยบายด้านยาเสพติด โดยมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติดให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ โดยการ พัฒนา ดูแลรักษา ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และการใช้กระบวนการทางสังคมเพื่อเยียวยารักษาและสร้างเกราะป้องกันเพื่อไม่ให้คนกลุ่มนี้กลับเข้าไปในวงจรของยาเสพติดอีก สอดรับกับการแก้ปัญหา ยาเสพติดของโลกตามแนวคิด ผู้เสพ คือ ผู้ป่วยและในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่นั้นให้ทุกจังหวัดจะต้องดำเนินการในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูให้เป็นวาระสำคัญของชาติ สร้างกระบวนการรับรู้ให้กับทุกภาคส่วนเข้าใจในจุดมุ่งหมายของนโยบาย และการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง ตลอดจน สร้างการรับรู้ให้สังคม ชุมชน มีทัศนคติที่ดี มุมมองในเชิงบวกต่อผู้เคยมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่กลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ โดยมีมาตรการแนวทางในการดำเนินงานต่อกลุ่มผู้เคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และสามารถกลับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขให้เห็นเป็นรูปธรรม

2. พัฒนาศูนย์เพื่อการดูแลผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด ให้มีมาตรฐาน และสามารถบูรณาการข้อมูลผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ กำหนดให้มีการพัฒนาศูนย์เพื่อประสานการดูแลกลุ่มคนเหล่านี้ในแต่ละจังหวัดที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และมีระบบข้อมูลของผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูทุกระบบ มีระบบข้อมูลหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรภาคประชาชนที่สามารถให้การช่วยเหลือเยียวยาผู้ประสงค์ขอความช่วยเหลือในทุกๆด้าน และสามารถเป็นศูนย์ที่รับเรื่องราวความช่วยเหลือ การประสานส่งต่อข้อมูลความต้องการความช่วยเหลือ ให้แก่ หน่วยงาน องค์กร เพื่อเป็นช่องทางในการขอความช่วยเหลือสำหรับผู้เคยมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องรวมถึงการสร้างช่องทางผ่านระบบออนไลน์ เว็บไซต์ในการให้คำปรึกษาต่างๆ เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงข้อมูลและความช่วยเหลือต่างๆ

3. พัฒนากลไก รูปแบบการติดตามช่วยเหลือหลังได้รับทุนประกอบอาชีพโดยเน้นการติดตามโดยครอบครัว และแกนนำชุมชนในพื้นที่ เนื่องจากการติดตามดูแลช่วยเหลือ หรือการให้คำปรึกษาภายหลังได้รับทุนประกอบอาชีพเป็นกระบวนการขั้นตอนสำคัญที่จะช่วยประคับประคองให้ผู้ที่ผ่านการบำบัดรักษาและได้รับ

ความช่วยเหลือจากภาครัฐ สามารถประกอบอาชีพต่อไปได้และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้คนกลุ่มนี้ไม่กลับเข้าไปในวงจรยาเสพติดอีก ดังนั้น ควรกำหนดรูปแบบหรือวิธีการติดตามดูแลที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยให้ครอบครัวและผู้นำชุมชนในพื้นที่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการคัดเลือกคัดกรอง การเข้าร่วมรับฟังหรือชี้แจงทำความเข้าใจโครงการทุกขั้นตอนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และสามารถให้การรับรองหรือค้ำประกันสัญญาในการติดตามดูแลผู้ได้รับทุนประกอบอาชีพในฐานะสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในชุมชนอย่างใกล้ชิด เพื่อคอยให้กำลังใจ เยี่ยมเยียน ให้คำแนะนำ คอยสร้างแรงบันดาลใจ ให้คนกลุ่มนี้ได้ใช้ชีวิตในทางที่ดี และไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด รวมถึงการดึงให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนยอมรับและมีทัศนคติที่ดีและมีส่วนร่วมในการช่วยกันดูแลกันเองภายในชุมชน ส่วนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีหน้าที่บทบาทในการสนับสนุนช่วยเหลือในส่วนที่เกินความศักยภาพของชุมชน

4. จัดอบรม สัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะ องค์ความรู้ในการประกอบอาชีพสำหรับผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟู ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ องค์ความรู้ในการประกอบอาชีพให้แก่ผู้ที่สนใจ และมีความประสงค์จะต่อยอดอาชีพที่ทำอยู่แล้ว เพื่อให้เกิดความชำนาญ และเกิดความมั่นใจในการนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งรวมถึงการให้ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพอิสระ เช่น การทำบัญชี รายรับรายจ่าย การจัดการด้านเทคนิคและวิธีการ การวางแผน การตลาด เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนนั้นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และให้มีการศึกษาดูงาน หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการประกอบอาชีพที่ประสบผลสำเร็จ สำหรับผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อจะได้มีการพัฒนาทักษะอาชีพ การขยายผล รวมถึงผู้ที่ได้รับทุนที่ประสบผลสำเร็จจะได้เป็นต้นแบบให้แก่บุคคลอื่น สร้างแรงบันดาลใจให้คนอื่น ในขณะที่ตัวบุคคลที่เป็นต้นแบบก็เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของตัวเอง และจะเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่เขาจะไม่ไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างถาวร

5. ในการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด และก่อนที่จะให้ทุนสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด ควรจะเพิ่มการอบรมเกี่ยวกับการปรับทัศนคติ วิธีคิด (Mindset) ของแต่ละคนที่ส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรม และการตัดสินใจของบุคคลนั้น หาก Mindset ดีก็จะส่งผลให้ตัดสินใจได้ดี ชีวิตก็จะดีและก้าวต่อไปอย่างมั่นคงอยู่ร่วมกับสังคมอย่างเป็นปกติสุข

6. การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด ในปัจจุบันยังจำกัดเฉพาะการให้ความช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูเท่านั้น ควรจะขยายความช่วยเหลือให้กับกลุ่มเสี่ยงที่จะเข้าสู่วงจรของยาเสพติด และผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยที่กระทำผิดโดยมีมูลฐานมาจากความยากจนให้เข้าถึงและมีโอกาสได้รับทุนสงเคราะห์ในการประกอบอาชีพนี้ด้วย

7. นำโครงการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟู บูรณาการร่วมกับนโยบายอื่นๆของรัฐบาล ที่มีลักษณะโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน เพื่อให้การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

8. ทดลองกำหนดหมู่บ้านที่มีความพร้อมเป็นศูนย์บำบัดฟื้นฟูยาเสพติด ทำหน้าที่คล้ายศูนย์บำบัดฟื้นฟูที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ผู้เข้ารับการบำบัดเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านดังกล่าว โดยให้ประชาชนในหมู่บ้านให้การช่วยเหลือดูแลผู้เข้ารับการบำบัด โดยมีภาครัฐเป็นผู้สนับสนุน จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ความเข้าใจ และการยอมรับ ระหว่างผู้เข้ารับการบำบัดกับคนในหมู่บ้านได้ความเข้าใจและการยอมรับระหว่างผู้เข้ารับการบำบัดกับคนในหมู่บ้านได้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนให้ผู้เข้ารับการบำบัดได้ฝึกอาชีพ โดยมีผู้รู้ในหมู่บ้านเป็นผู้ฝึกสอนให้เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และจะทำให้ผู้เข้ารับการบำบัดอยู่ในสังคมร่วมกับคนอื่นโดยเป็นปกติสุข

9. กำหนดเงื่อนไข มาตรการในการสงเคราะห์ผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติดให้ชัดเจนโปร่งใส ตรวจสอบได้ เนื่องจากโครงการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด เป็นการช่วยเหลือของภาครัฐที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากที่สุด ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกว่า ผู้เสพผู้ติดยาเสพติดได้รับการดูแลช่วยเหลือมากกว่าคนด้อยโอกาสหรือคนทั่วไป ควรจะมีมาตรการ แนวทางเงื่อนไขในการสนับสนุนทุนประกอบอาชีพให้แก่ผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูที่ชัดเจน

10. ผลักดันให้ภาครัฐกิจเอกชน กองทุนในพื้นที่ สนับสนุนช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด เนื่องจากนโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ติดยาเสพติดถือเป็นจุดมุ่งเน้นหลักในการลดปัญหาผู้เข้ามาเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ลดอัตราการกลับไปเสพซ้ำและส่งผลกระทบต่อสาธารณสุขในสังคม ดังนั้นควรสนับสนุน ส่งเสริม ให้องค์กรภาคีภาครัฐกิจเอกชน และภาคประชาสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อสังคม ผลักดันให้ใช้กองทุนในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ในการช่วยเหลือเยียวยาให้แก่ผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติดที่กลับตัวกลับใจไม่ไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอีก โดยองค์กรธุรกิจที่มีมาตรการหรือการสนับสนุนช่วยเหลือดังกล่าว ภาครัฐควรมีมาตรการยกย่องชมเชย เป็นองค์กรดีเด่นที่มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดหรืออาชีพ มาตรการยกเว้นภาษี เพื่อเป็นแบบอย่างและการกระตุ้นให้ภาครัฐกิจเอกชนอื่นๆเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ในขณะเดียวกันรวมถึงกองทุนต่างๆในหมู่บ้านชุมชน อาทิ กองทุนแม่ของแผ่นดิน กองทุนต่อต้านยาเสพติด ฯลฯ ก็สามารถส่งเสริม สนับสนุนให้มีการช่วยเหลือเยียวยากลุ่มคนเหล่านี้เช่นกัน โดยอาจมีมาตรการทางสังคม เพื่อออกเป็นกฎกติการ่วมกันภายในชุมชน ทั้งนี้หากสามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริงจะเกิดกระแสน้ำร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาภายในชุมชน ต่อยอดไปถึงการแก้ปัญหาในมิติอื่นๆ ภายในชุมชน พัฒนาและก่อเกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

บทสรุป (Conclusion)

การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของไทย ในช่วงแรกที่ประกาศใช้เป็นไปในทิศทางที่ดีสามารถแก้ไขปัญหาผู้เสพยาเสพติดลงได้พอสมควร แต่ก็เริ่มพบเจอกับปัญหาต่างๆเข้ามา ทำให้การดำเนินงานต้องติดขัดหรือไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร เนื่องจากต้องพบเจอปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ที่ตรงตามสายงาน อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูยังเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิด และยังให้อาสาผู้ที่หลงผิดได้กลับตัวเป็นคนดี เพื่อคืนคนดีสู่สังคมและการดำเนินการตามกระบวนการ

ยุติธรรมทางเลือกนี้ เพื่อลดและแยกผู้ติดยาเสพติดออกจากอาชญากรอาชีพ โดยการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนั้นยังส่งผลดีต่อการกลับมาใช้ชีวิตของผู้หลงผิดเข้ามาในวังวนของยาเสพติดอีกด้วย ดังนั้นการให้โอกาสผู้หลงผิดได้ปรับตัวจึงเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าสิ่งอื่นใด แต่การให้โอกาสก็ควรให้แก่ผู้ที่อยากได้รับโอกาสจริงๆ มิใช่การช่วยเหลือหรือปล่อยให้ผู้กระทำผิดที่ยังติดคดีอยู่หลุดรอดออกไปใช้ชีวิตเช่นคนปกติทั่วไป จึงควรร่วมมือกันหาวิธีแก้ไข และสนับสนุนให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ต่อเนื่องไม่เลือกปฏิบัติ

การกำหนดบทลงโทษและการลงโทษผู้ไม่ปฏิบัติตามก็สมควรให้เข้มงวดมากขึ้นและมีการลงโทษที่ทำให้เห็นถึงความร้ายแรงของสิ่งที่ได้กระทำผิดไปเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อโทษและมิถยของสารเสพติดต่างๆ อีกทั้งยังเป็นการสกัดกั้นเด็กและเยาวชนไม่ให้หลงผิดมาเสพยาเสพติดได้ และการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเพื่อลดและแยกผู้ติดยาเสพติดออกจากอาชญากรอาชีพ โดยการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนั้นยังส่งผลดีต่อการกลับมาใช้ชีวิตของผู้หลงผิดเข้ามาในวังวนของยาเสพติดอีกด้วย

สุดท้ายนี้ กระบวนการยุติธรรมไทย ต่างล้วนมีหน่วยงานที่มีขีดความรู้ความสามารถสูง มีกฎหมายบทลงโทษที่เพียงพออยู่แล้ว ขาดเพียงการร่วมมือประสานงานกันอย่างบูรณาการและสร้างสรรค์ เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ให้เกิดเสถียรภาพ และความเป็นระบบขึ้นได้ ในการผสมผสานอย่างครบวงจร ตั้งแต่ขั้นตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และคุมประพฤติ หากมีความเชื่อมโยงกันแล้วไซ้ ย่อมเกิดการพัฒนา การร่วมมือที่มีประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรกช ชีระปัญญา. (2560). การนำนโยบายและมาตรการของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของคดียาเสพติดมาใช้ในประเทศไทย. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 10(2), 43-57.
- ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี.(2554). *ทฤษฎีอาชญาวิทยาร่วมสมัยกับการวิจัยทางอาชญาวิทยาในปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: หินทรายการพิมพ์.
- เสกสัน เครือคำ.(2558). *อาชญากรรม อาชญาวิทยาและงานยุติธรรมทางอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- มติชนออนไลน์. (2563). *ป.ป.ส. เผยสถิติหัวง 9 เดือน สืบค้นจาก* https://www.matichon.co.th/local/crime/news_2150234.
- สิงห์พิทักษ์ ละมุลมอญ. (2556). ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของศาลในการบังคับใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕.
- อุทิศ สุภาพ.(2545). *การนำปรัชญาอาชญาวิทยามาใช้ในการกำหนดโทษของศาลไทย:ศึกษาเฉพาะกรณีผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ร้ายและผู้กระทำความผิดโดยพลั้งพลาด*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล.

อุทิศ สุภาพ. (2559). การนำปรัชญาอาชญาวิทยามาใช้ในการกำหนดโทษ. *ดุสิต*, 3, 49.

V-Reformer. (2556). *กระบวนการยุติธรรมทางเลือก ทางเลือกของความยุติธรรม ตอน 1*. สืบค้นจาก

<http://v-reform.org/v-report/alternative-dispute-resolution-1-principle/>.

RPCA-JCSC